

Стефаниа Ковбасюк

**ДЕНЬ СВ. МАРТИНА В НИДЕРЛАНДАХ РАННЕГО НОВОГО ВРЕМЕНИ (1480–1580-Е):
ТОПОСЫ, НАРРАТИВЫ, ВИЗУАЛЬНОСТЬ**

В данной статье анализируется трансформация культа и образа св. Мартина, которая отобразилась в нарративах, визуальности и популярной культуре ранненовых Нидерландов. Основное внимание уделено трем топосам в текстах и образах, связанных с данным праздником в народной традиции: милостыни св. Мартина, вину на день св. Мартина, охоте слепых на кабана как традиционному атрибуту "de Martinmass". Новая трактовка присущих образу и культу св. Мартина топосов стала следствием распространения гуманистических и реформационных идей в Нидерландах, что и привело к включению и переосмыслению, часто в негативном ключе, популярной традиции в новом социокультурном контексте.

Ключевые слова: св. Мартин, народная культура, Реформация, гуманизм, визуальность.

Stefaniya Kovbasyuk

**S. MARTIN'S DAY IN EARLY MODERN NETHERLANDS (1480–1580S): TOPOI,
NARRATIVES, VISUALITY**

This paper analyzes the transformation of worship and the image of St. Martin, which was reflected in narrative, visuality and popular culture of early modern Netherlands. The main attention is paid to three topoi in texts and images associated with this feast in popular tradition: the charity of St. Martin, the wine on the St. Martin's day, blinds hunting for a wild boar as a traditional attribute of "de Martinmass". A new interpretation of topoi of the image and the cult of St. Martin was the result of the spread of humanist and Reformation ideas in the Netherlands, which led to the integration and reinterpretation, often in a negative way, popular traditions in the new socio-cultural context.

Key words: S. Martin, popular culture, Reformation, Humanism, visuality.

УДК 94 (438+44) "1500/1525"

Олександра Звягіна

**КОРОЛІВСТВО ПОЛЬСЬКЕ І ФРАНЦІЯ: ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНИХ
ЗВ'ЯЗКІВ У 1500–1525 РР.**

У роботі зроблено аналіз, окреслено специфіку та виокремлено етапи у польсько-французькому міждержавному співробітництві зазначеного періоду. Розглянуто дипломатичні перипетії, особливості та результати кожного з етапів у співпраці двох монархій у 1500–1525 рр.

Ключові слова: Королівство Польща, Ягеллони, Франція, Валуа, міжнародні відносини.

Актуальність статті обумовлена потребою вивчення дипломатії європейських держав раннього Нового часу, яка визначила тенденції подальшого розвитку регіону, заклавши підвалини сучасної міжнародної політики.

Перша половина XVI ст. для Європи стала часом політичної, дипломатичної та військової боротьби за домінування між провідними державами регіону – Священною Римською імперією Габсбургів та Францією Валуа. Польща і Франція у першій половині XVI ст. були одними з найбільших та наймогутніших держав Європи, які постали перед спільною проблемою протистояння поширенню впливу та експансії Священної Римської імперії Габсбургів. Спільність інтересів у сфері міжнародної політики обумовила співпрацю та наявність зовнішньополітичних контактів між правлячими династіями Ягеллонів та Валуа, незважаючи на відсутність спільного кордону.

Метою статті є спроба на основі наявних джерел та літератури проаналізувати і виділити специфіку та етапи польсько-французьких контактів у 1500–1525 рр.

У науковому обігу наявним є коло джерел, яке дає нам можливість визначити особливості міжнародного співробітництва Королівства Польського та Франції у зазначений період. На сьогодні існує комплекс різноманітних за своїм характером джерел: листи, посольські інструкції, звіти та дипломатичні донесення часів правління польського короля Сигізмунда I Ягеллона. Збірку цих джерел історики умовно називають "Теки Горського", на честь їх укладача Станіслава Горського. Він працював у королівській канцелярії у XVI ст. і першим почав збирати та впорядковувати

документи, які були пов'язані із зовнішньою політикою тогочасної Польщі. Зібрані С. Горським документи зберігалися у Національній бібліотеці у Варшаві, у бібліотеці міста Курніка та бібліотеці Чарторийських у місті Кракові. У 1852–1912 рр. документи були віднайдені, систематизовані та опубліковані завдяки зусиллям групи істориків та фонду імені Дзялинських у тринадцяти томах під загальною назвою "Acta Tomiciana".

Важливим для висвітлення теми є залучення документів, представлених іншими європейськими країнами. Зокрема, звіти венеціанських послів, частково опубліковані англійським дослідником Р. Брауном у 1867 р. та документи французької дипломатії у роботах В. Вур'ї, які дають можливість зрозуміти позицію французького королівського двору на співпрацю з династією Ягеллонів.

Загалом історіографія питання польсько-французьких відносин у першій половині XVI ст. є малочисельною. Окремі епізоди можемо знайти у загальних роботах польських істориків М. Богуки, М. Біскупа, З. Войцеховського, В. Поцехи, Є. Топольського та інших. Певні аспекти польсько-французьких відносин у зазначений період можна побачити через призму досліджень пов'язаних з розробкою проблем італійських війн та біографії короля Франциска I у роботах французьких дослідників В. Вур'ї, Ж. Жектона, А. Жуена; англійських істориків Ч. Картера, Р. Кнехта, Р. Реддвеля та у роботах радянських істориків Ю. Івоніна, Н. Карєєва, С. Сказкіна та інших. Фрагментарність досліджень цього питання обумовлює його актуальність та новизну.

Польсько-французькі відносини у 1500–1525 рр. мали свої особливості, специфіку та етапи становлення. Так, упродовж 1500–1519 рр. почали складатися передумови подальшого співробітництва, налагоджуватися контакти та було закладено підґрунтя для майбутніх польсько-французьких міжнародних зв'язків.

За часів правління у Королівстві Польському Яна I Ольбрахта з династії Ягеллонів (1492–1501 рр.) у 1500 р. був укладений проект шлюбного договору з королем Франції Людовіком XII з династії Валуа (1498–1515 рр.). За цим договором передбачалося укладення союзу між країнами через подружні зв'язки, який мав забезпечити оборону від турків та протистояння династії Габсбургів, які розпочали свій наступ на Центрально-Східну Європу та Італію. Передчасна смерть польського короля Яна I Ольбрахта у 1501 р. унеможливила втілення цієї угоди в життя, але дала поштовх для контактів між двома країнами в майбутньому, створивши прецедент для подальшої співпраці.

Іншим важливим моментом у формуванні сталих польсько-французьких зв'язків у першій половині XVI ст. стало одруження у 1518 р. наступника Яна I Ольбрахта та Олександра на польському троні Сигізмунда I (Старого) з династії Ягеллонів (1506–1548 рр.) на італійській принцесі, герцогині міланській Боні Сфорці. Цей шлюбний союз мав далекосяжні наслідки і значно вплинув на зовнішню політику Королівства за часів правління Сигізмунда I. Рід Сфорца ще з XV ст. був пов'язаний міцними контактами та династичними шлюбами з французьким королівським двором Валуа, що з коронацією Бони на Вавелі давало можливість для подальшої співпраці між Польщею та Францією. До того ж, Бона була єдиною спадкоємицею свого батька загиблого у 1494 р. герцога міланського Джані Галеаццо Сфорца та матері неаполітанської герцогині Ізабелли Арагонської. Так, у польської корони з'явилися інтереси в Італії та право претендувати на володіння герцогствами Неаполітанським та Міланським, що автоматично включало країну до масштабного міжнародного конфлікту так званих італійських війн. Це була боротьба між провідними силами Західної Європи – Габсбургами та Валуа, не тільки за володіння італійськими містами-державами, але й визначення власної провідної ролі у регіоні.

Одним з чинників, який сприяв встановленню польсько-французьких контактів, була особистість короля Сигізмунда I. Він у 1498–1501 рр. працював при дворі свого брата короля Чехії та Угорщини Владислава II (1471–1516 рр.) в Буді, яка на той час була одним із центрів європейської міжнародної політики. Саме тут майбутній польський король познайомився не тільки з італійськими гуманістами та культурою Відродження, але й зав'язав персональні контакти з представниками ряду європейських дворів, зокрема з французьким. Цей факт в майбутньому полегшив налагодження зв'язків між королівськими дворами Польщі та Франції [1, с.36]. До того ж, саме Сигізмунд I у своїй міжнародній політиці намагався нейтралізувати вплив Габсбургів на польську політику, шляхом переорієнтації зовнішньополітичних зв'язків та союзів.

У 1519 р. під час виборів імператора Священної Римської імперії головними претендентами на цезарський трон виступали французький король Франциск I Валуа та іспанський король Карл I Габсбург. Франція намагалася заручитися підтримкою Ягеллонів та розпочала активну співпрацю з польським королівським двором. На перших етапах король Сигізмунд I активно підтримував кандидатуру Франциска I, вбачаючи у ньому альтернативу габсбурзького панування, поки не побачив її неспроможність виграти вибори за відсутністю підтримки серед курфюрстів.

У 1519 р. після закінчення виборів та перемоги на них Габсбургів, коронний підканцлер Петро Томицький надіслав французьким послам та королю Франциску I за наказом Сигізмунда I лист, у

якому зазначалося, що поляки не мали відношення та впливу на обрання Карла іспанського імператором, висловлюючи від імені короля прихильність польського двору Франції [2, с.171]. Цей факт свідчить не тільки про встановлення між країнами певного зв'язку, але й про те, що незважаючи на результати виборів імператора польська монархія мала намір підтримувати контакти з Францією.

У 1520–1525 рр. у польсько-французьких міжнародних відносинах можна виділити новий змістовний етап. У цей час Франція вступила у нову фазу війни проти імперії Габсбургів в Італії. У свою чергу Польща на початку 20-х рр. XVI ст. була розчарована результатами виборів імператора 1519 р., коли за підтримку Габсбургів династія Ягеллонів не отримала жодного зиску. Королівство розраховувало на підтримку Священної Римської імперії у питаннях боротьби з Тевтонським орденом, визнання умов Торунського миру 1466 р. та сприяння отримання спадку польської королеви Бони в Італії. Габсбурги не виконали жодної зі своїх обіцянок, тоді як перемоги французів в Італії та співпраця з Валуа могли сприяти вирішенню цих питань на користь Ягеллонів. Для Польщі ставкою у цій грі було герцогство Міланське. Саме у 20-і рр. XVI ст. інтереси Королівства в Італії стали причиною посилення антигабсбурзьких настроїв при польському дворі, що створило реальні умови для союзу з Францією. Імператор Карл V після захоплення у французів герцогства Міланського віддав його у володіння Францискові представнику молодшої гілки родини Сфорци, що було сприйнято Ягеллонами як особисту образу та порушення міжнародних норм, спадкових прав [1, с. 211].

Отже, однією з причин початку співпраці між Ягеллонами та Валуа саме у цей період є формування міцної антигабсбурзької коаліції при дворі Сигізмунда I у 20-х рр. XVI ст., провідниками якої стали його дружина італійка Бона Сфорца та єпископ Гнезінський Ян Ласький. Антигабсбурзький альянс при польському дворі виступав за союз з Францією та навіть Туреччиною проти Священної Римської імперії. Вагомою рушійною силою були амбіції королеви Бони, яка мріяла про утворення незалежної держави в Мілані під владою Ягеллонів та Валуа. За оцінкою польського дослідника В. Поцехи, цей план, з одного боку, мав сприяти утриманню рівноваги в Європі та незалежності Італії, усуваючи основний привід для військових конфліктів. З іншого – мав за мету зміцнити позиції Ягеллонів у Центрально-Східній Європі за рахунок послаблення Габсбургів [2, с. 180].

Восени 1520 р. при дворі польської королеви Бони перебував Альфонсо Цестарелло, повірений кардинала Іполита Д'Естьє, який у свою чергу представляв інтереси французького короля Франциска I на Сході Європи [2, с.172]. Бона скерувала Альфонсо Цестарелло до Феррари з наміром пошуку підтримки при французькому дворі, бо її маєтностям в Італії загрожувало захоплення вже родиною папи Льва X Медичі за активної підтримки Габсбургів. Одночасно з цими подіями, у 1520 р. польський король Сигізмунд I розпочав планування посольства до Франції. Король з початку видав мандат на ім'я Ієроніма Ласького, брата архієпископа Гнезінського та примаса Польщі Яна Ласького, але в подорож у липні того ж року вирушив Антоні де Бревес, відомий у Королівстві під ім'ям Сабадчук. Причина зміни особи посла до Франції пов'язана з тим, що місія мала таємний характер, щоб не ускладнити відносин корони з Габсбургами та не спровокувати імператора на створення антипольського союзу з Москвою та Тевтонським орденом. У розрізі цього Сабадчук був ідеальною кандидатурою. Він належав до свити папського нунція Захаріаша Феррері та був чужинцем і не міг викликати підозри у імператора Карла V щодо антигабсбурзьких намірів Польщі [3, арк.199]. При цьому, Сабадчук був міцно пов'язаний особистими інтересами з королевою Боною [4, с. 640].

Польський король надав Сабадчуку чіткі інструкції, у яких зазначалося, що посол мав запевнити французького короля в доброзичливості Сигізмунда I та щирою бажанні укладення договору [3, арк.199]. У вересні 1520 р. Антоні де Бревес прибув до резиденції французького короля Сен-Жермену, де був прийнятий на аудієнцію. Під час прийому у Франциска I посол просив про не надання жодної допомоги тевтонцям у війні з Польщею, яка розпочалася ще у 1519 р. та просив про допомогу королівству у цій війні. Також Сабадчук наголошував на бажанні Сигізмунда I пов'язати себе з Францією союзом [2, с.172]. Польська місія була прийнята прохолодно французьким королем, який у цей час не бажав зв'язувати себе тривалими союзами, зокрема з Польщею. Причиною чого могла бути впевненість Франциска I у міцному зв'язку між Ягеллонами та Габсбургами [2, с.172]. Можливо, навіть французький король сприйняв польську місію у 1520 р. як провокацію та чергові інтриги Габсбургів.

Фактично місія Сабадчука у 1520 р. до Франції провалилася і не досягла поставлених перед нею завдань. Усе ж, потрібно відзначити, що це посольство заклало підґрунтя для подальшого укладення союзів між Польщею та Францією, бо недвозначно продемонструвало бажання та готовність Сигізмунда I до співпраці з Валуа. У 1521 р. розпочалася перша італійська війна між Францією Валуа та Іспанією Габсбургів. Конфлікт розгорнувся навколо князівства Міланського. Король Франциск I у цей час опинився у складній ситуації і потребував союзників, що пов'язано з формуванням антифранцузького блоку між Священною Римською імперією Габсбургів, Англією та Ватиканом. Також, свою роль відіграла втрата династією Валуа Мілану у 1521 р. після поразки під

Бикокою та падіння Генуї у 1522 р., у самій Франції існувала загроза громадянської війни з Карлом де Бурбоном [4, с. 640].

У пошуках союзників король Франциск I звернувся на Схід Європи, розраховуючи на підтримку згідно з нещодавніх завірянь польської корони. Для здійснення цієї місії та визначення рівня готовності Польщі, Чехії та Угорщині до союзу з Францією у Центрально-Східну Європу був скерований дипломат та довірена особа французького короля Антоні де Рінкон де Медіа дель Кампо. Він був іспанським емігрантом, який з 1521 р. перебував на службі у французького короля [2, с. 176].

Восени 1522 р. Антоні де Рінкон вирушив до Польщі через Угорщину, де планував погодити плани антигабсбурзького союзу з королем Людовиком II Ягеллоном та лідером угорської шляхти, трансильванським воєводою Яношем Запольяї [5, с. 180]. Дипломат Франциска I не застав у Буді Яноша Запольяї та короля Людовіка II, який у цей час перебував у Чехії. Це змусило Антоні де Рінкона відразу ж попрямувати до Польщі [5, с. 180]. У Кракові французький посол був прийнятий на аудієнцію у канцлера Польщі Кшиштофа Шидловецького. Після цього 24 грудня 1522 р. дипломат мав розмову з підканцлером Петром Томицьким, який у той час активно підтримував профранцузький вектор міжнародної політики королеви Бони. Заручившись підтримкою польської королеви та під канцлера, Антоні де Рінкон вирушив до Вільно, де перебував у той час король Сигізмунд I [2, с. 176].

6 січня 1523 р. французький посол був прийнятий на офіційній аудієнції у польського короля, на якій Антоні де Рінкон застерігав Сигізмунда I про інтриг Габсбургів в Чехії та Угорщині проти Ягеллонів і пропонував від імені Франциска I союз та прихильність свого короля [5, с. 180–181]. 2 лютого того ж року французький дипломат мав ще одну аудієнцію у польського короля, на якій Сигізмунд I висловив приязнь французам і готовність до подальшої співпраці. Також, польський король зацікавився ідеєю підтримки угорських магнатів, зокрема Я. Запольяї, проти габсбурзького впливу та зголосився надати польських представників для посольства Антоні де Рінкона до трансильванського воєводи з метою узгодження дій проти австрійської династії [5, с. 180–181].

Під час цих переговорів був сформований перший проект одруження сина польського монарха Сигізмунда II Августа на французькій принцесі [5, с. 181]. Антоні де Рінкон після зустрічі з Сигізмундом I вирушив до Я. Запольяї, намагаючись виконати умови своєї місії щодо створення сильного антигабсбурзького блоку в Центрально-Східній Європі [6, с. 211].

Зустріч французького посла та трансильванського воєводи виявилася успішною. Я. Запольяї також виказав свою підтримку антигабсбурзьких планів Франції. Після закінчення умов своєї місії в Угорщині, Антоні де Рінкон відправився до Венеції, де мав узгодити з французьким королем за посередництвом повіреного адмірала Боневіта, план подальших дій [2, с. 177].

З листів Антоні де Рінкона під час перебування дипломата у Венеції до адмірала Боневіта, який доправляв звіти до Франциска I, відомо про враження посла від переговорів з Ягеллонами, які стали основою доповідей французькому королю. Так, Рінкон писав: "якби війська польсько-чеські вирушили до Італії через Венецію, Карл і Фердинанд втратили б спокій, а може і щось більше, тому потрібно укласти мир і зміцнити ту приязнь, тому що король польський є дуже могутній і його слухає більша частина Угорщини" [2, с. 178].

Весною 1523 р. з Венеції Антоні де Рінкон надіслав до Франції рапорт щодо успіхів своєї місії та можливості створення союзу з Польщею. Рапорт видався настільки привабливим на тлі складної ситуації, у якій опинилася Франція в Італії у 1523 р., де проти Франциска I виступали війська імператора, Іспанії та Англії, що вже 16 травня 1523 р. Антоні де Рінкон отримав інструкції з новими повноваженнями, листи та вірчі грамоти до ягеллонських королів. Згідно цих настанов, дипломат мав укласти попередні умови союзного договору з Сигізмундом I, Людовиком II угорським та Яношем Запольяї. Союз з польським монархом за дорученням французького короля мав бути закріплений подвійними шлюбними угодами Валуа та Ягеллонів [5, с. 181].

Лист Франциска I до Людовика II був досить прохолодним, бо французький король знав про міцний зв'язок угорського короля з Габсбургами, на відміну від листів до Сигізмунда I та Я. Запольяї, які відрізнялися дружнім тоном [7, арк. 170]. У цих листах йшлося про потребу тримання у таємниці польсько-французьких переговорів від Габсбургів, та якщо король Польщі вирішить все ж таки відновити домовленості 1500 р., то нехай висилає послів до Венеції, що зробить і сам Франциск I, щоб відвернути увагу неприятелів і не розкрити своїх планів раніше потрібного часу [7, арк. 170]. Місія Антоні де Рінкона мала підготовчий характер. Основною метою посла було визначення умов, на яких Польща згодилася би укласти союз з Францією.

З цими дорученнями у серпні 1523 р. Антоні де Рінкон приїхав до Кракова і вже 1 вересня мав аудієнцію у короля Сигізмунда I та королеви Бони, на якій пропонував укладення миру та династичні зв'язки, для чого король мав вислати посольство до Венеції з відповідними повноваженнями [7, арк. 170]. З цього приводу Кжицький доносив Томицькому, який був в цей час відсутнім, що "король більше не приховує, що Антоні є послом короля французького, коли вже попередньо та новина розійшлась по Венеції" [7, арк. 283].

Антоні де Рінкон перебував у Кракові до січня 1524 р. Причиною того, що місія французького дипломата так затягнулася, було зволікання польського короля з остаточною відповіддю щодо умов та часу укладення союзу. Свою неквапливість Сигізмунд I у листі до Франциска I пояснював хворобою, а також сеймом Пьотроковським та потребою узгодження цього питання з сенатом [5, с. 181]. На думку польської дослідниці М. Богуки, проблема полягала у нерішучості польського монарха, слабкості його характеру [5, с.181]. Це твердження не зовсім відповідає дійсності, адже непевна позиція Сигізмунда I пояснювалася тим, що існувала реальна загроза створення союзу між Габсбургами та Москвою та було не вирішено питання з Тевтонським орденом.

Під час свого кількомісячного перебування у Кракові, Антоні де Рінкон спромігся укласти з Сигізмундом I таємні домовленості, про що дізнаємося з листа особистого лікаря польської королеви Валентіно від 19 жовтня 1523 р. до Альфонсо I Д'Естьє: "Таємно сюди прибув іспанець, посланець короля французького, який проводив уклади в справі одруження сина короля Франції з дочкою нашого і сильно наполягав на висланні послів до Венеції для укладення тих договорів шлюбних, а король французький поступить так же. Затримано того посла аж до закінчення сейму" [2, с.180].

Сигізмунд I у листі від 18 січня 1524 р. до Франциска I дякував за приязнь надану королем та обіцяв вплинути на племінника, але відповідь була складена дуже обережно, основним аргументом якої виступала турецька загроза. Сигізмунд I просив про допомогу і субсидії та радив Францискові укласти мир з противниками, щодо таємних домовленостей у Венеції, заявив, що це негідна справа, тому запропонував надіслати своїх послів на французький двір [7, арк. 171]. Таким чином, у 1523 р. польський монарх був готовий підписати угоду про союз з Францією, але посол Антоні де Рінкон не міг оформити договір, бо не мав повноважень на підпис подібного роду документів, тому вирішено було відправити посольство до Франції [8, арк.56]. Після від'їзду посла Франциска I у березні 1524 р. був сформований склад польського посольства, до якого увійшли воєвода Серазький Ієронім Ласький, брат примаса Яна Ласького, його брат Станіслав Ласький та воєвода Калішський – Вацлав Заремба [9, арк. 10].

Офіційною метою польської місії до Франції проголошено створення антитурецького союзу та захисту Європи від османів [9, арк. 10]. Цей крок обумовлювався потребою приховання від імператора справжньої мети місії та тримання у таємниці антигабсбурзьких планів, що могло спровокувати австрійську династію до рішучих дій, як проти Польщі, так і Франції.

У червні 1524 р. польська місія прибула до Амбуазу, де у той час перебував Франциск I [5, с.182]. Згідно з таємними інструкціями Сигізмунда I до своїх послів, Ієронім Ласький при нагоді мав порушити питання про польсько-французький союз і шлюбні домовленості. При цьому, в інструкції зазначалося, що "не можна порушувати гідності обох держав або інших обіцянок" [4, с. 640; 5, с. 182]. Можна припустити, що тут йшлося про те, щоб не приймати виразних зобов'язань проти Габсбургів. За доручення королеви Бони в обов'язки Ієроніма Ласького також входило питання вирішення проблеми герцогства Міланського [5, с. 182].

Посол Ієронім Ласький, перебуваючи при французькому дворі, розпочав укладення союзу між Францією та Польщею, за умовами якого два королівські роди пов'язувалися шлюбними вузами шляхом укладення союзу між сином Франциска I і однією з доньок Сигізмунда I Ядвігою або Ізабеллою, а син польського короля Сигізмунд II Август мав взяти у дружини французьку принцесу Магдалену чи Маргарет [5, с. 182]. Заручини планувалися на час, коли наймолодшому виповниться сім років, а сам шлюб, коли виповниться дванадцять років [5, с.182]. Обговорювалося питання посагу принцес з обох боків. Так, французька принцеса мала надати посаг у 100 тисяч дукатів, а польська, окрім звичного посагу у грошах, мала внести герцогство Міланське, а сам шлюб мав відбутися у Мілані чи Мейці. Хоча на час переговорів Міланське герцогство належало Габсбургам, планувалося його відвоювання спільними польсько-французькими силами.

Цей подружній союз, особливо навколо дочки Сигізмунда I від першого шлюбу, мав стати частиною антигабсбурзької політики Бони, бо до цього руки Ядвіги домагався імператор Карл V для свого брата ерцгерцога австрійського Фердинанда, а потім для маркграфа мантуанського Фредерика Ганзага [5, с.175]. Саме союз з Францією мав зірвати габсбурзькі династичні плани, бо шлюб з Ядвігою Ягеллонкою давав змогу не тільки впливу на польську політику та можливість в майбутньому претензій на польську корону, але й надавав права на втручання в угорське питання, бо по матері Ядвіга була представницею могутнього та знатного угорського роду Запольяї.

16 липня 1524 р. польські дипломати на чолі з Ієронімом Лаським уклали трактат союзу між Францією та Польщею, який включав у себе усі згадані шлюбні домовленості та зобов'язання протистояння впливу Габсбургів у Європі [6, с. 214]. При цьому польський посол, згідно доручень Сигізмунда I, не мав прав укладати шлюбні угоди, цей крок пояснюється усними інструкціями Бони. Ієронім Ласький та канцлер Франциска I Дюпрат склали та завірили своїми підписами перемир'я [2, с. 202]. Союз між Францією та Польщею мав бути ратифікований королями цих країн після закінчення великого посту на початку 1525 р. [5, с. 182]. На думку В. Поцехи, Сигізмунд I не

квапився ратифікувати договір через сильний вплив у цьому питанні на короля прогабсбурзьки налаштованого канцлера Кшиштофа Шидловецького та його партії [2, с. 202].

У вересні-жовтні 1524 р. послы Сигізмунда I повернулися до Кракова, склавши детальний звіт про свою місію та надавши польському монархові та канцлеру Кшиштофу Шидловецькому листи, підписані Франциском I, у яких висловлювалася подяка за підтримку Франції [5, с. 182].

На думку сучасного польського історика М. Біскупа, цей союз був для Сигізмунда I лише способом тиску на Відень та Мадрид, бо польський король був не готовий до зміни політичного курсу [4, с.640]. Ця теза є досить суперечливою. По-перше, Сигізмунд I вже робив спроби до цього укласти союз з Францією у 1520 р. та у 1519 р. По-друге, під час виборів імператора 1519 р. польський король підтримував певний час кандидатуру французького короля. По-третє, після виборів імператором Карла V польський король почав переоцінку своїх відносин з Габсбургами, пов'язану не тільки з невиконанням австрійською династією своїх передвибірчих обіцянок Ягеллонам, але й з початком наступу імператора у Центрально-Східній Європі з метою послаблення ролі польської династії. Усі ці чинники спонукали Сигізмунда I до пошуку союзників.

Польсько-французький трактат складав позитивне враження серед польської шляхти, але так і не був ратифікований через поразку Франциска I під Павією 24 лютого 1525 р. та його ув'язненням імператором Карлом V, що звело нанівець спроби створення антигабсбурзького союзу [5, с.183; 6, с.216]. Ще однією причиною нездійсненності польсько-французького союзу в цей час стала зміна умов договору Франциском I, який пообіцяв папі Клементу VII одружити свого сина Генріха на племінниці понтифіка Катажині Медичі [4, с.641].

Дізнавшись про ув'язнення французького короля, Сигізмунд I завірив Франциска I у своїй приязні і намагався організувати проект спільно з королем угорським та чеським Людовіком II та папою Клементом VII на захист французького короля [2, с.203]. Для цього була створена місія на чолі з угорським послом Стефаном Бродаріксом, який мав рушити до Риму [2, с.203]. Звідти дипломат мав спільно з папським нунцієм вирушити до імператора Карла V до Іспанії, аби там разом з польським послом Яном Дантишеком, який перебував при дворі цезаря, виступити за мирні переговори Габсбургів та Франції та оскаржити питання ув'язнення Франциска I. В останній момент папа відмовився від цих задумів, аргументуючи свою позицію тим, що вже надто пізно вести імператора та Валуа до миру [2, с.203].

Після відмови Ватикану в участі посольства, С. Бродарікс вирішив свою місію завершеною і повернувся до Угорщини. Тільки Ян Дантишек від імені польського короля просив, щоб імператор уклав мир з Францією, бо всьому християнському світу загрожують османи [2, с.203]. Хоча це не мало жодного впливу на особисті перемовини між Габсбургами та Францією, усе ж у цій ситуації польський король офіційно висловив свою профранцузьку позицію.

12 лютого 1526 р. Карл V рушив до Мадриду на особисту зустріч з Франциском I, Я. Дантишек хотів теж поїхати, щоб бути присутнім і особисто побачити французького короля, але імператор не взяв з собою жодного із послів. Польський посол таємно вислав свого писаря Фабіана Вояновського, доручивши йому через свого брата Станіслава Ласького зробити спробу зустрітись з Франциском I, але останнього на той момент уже не було у Мадриді [2, с. 203]. Так закінчилися спроби укладення альянсу між Валуа та Ягеллонами у 1500–1525 рр.

Отже, що польсько-французькі міждержавні відносини упродовж 1500–1525 рр. пройшли два етапи. Перший етап умовно можна визначити як підготовчий і віднести його до періоду 1500–1519 рр. Другий етап датувався 1520–1525 рр., як період безпосередньої співпраці та спроби створення міцної коаліції між Польщею та Францією. Оцінюючи спроби польсько-французького альянсу у 1500–1525 рр. варто наголосити на тому, що це короткотривале зближення польських і французьких інтересів було досить знаменним для династії Ягеллонів. Воно знаменувало напрямок західної політики Королівства Польського в перспективі звільнення від впливів імператора і папства, зміщення переваги магнатів до середньої шляхти. Це мало і свої позитивні аспекти, дозволивши Польщі unikнути наслідків французької поразки під Павією. Втягнення, хоча би тільки часткове і тимчасове, Польщі до акції протистояння інтригам Габсбургів в Європі було не тільки черговим кроком у експансії французької політики, але й спробою політичною у вигляді відокремлення Габсбургів від Сходу. Союз з Францією включив Польщу до загальноєвропейського супротиву Габсбургам в Італії, який складався з Франції, Англії Генріха VIII, папи Клемента VII, Венеції, Флоренції, Генуї, що розпочався після Павії, давши можливість Королівству поновити у подальшому контакти з Францією.

Список використаних джерел

1. Stone D. The Polish-Lithuanian State, 1386–1795. A History of East Central Europe / D. Stone. – Seattle: University of Washington Press, 2001. – 392 p.
2. Pocięcha W. Krolowa Bona (1494–1557). Czasy i Ludzie Odrodzenia / W. Pocięcha. – Poznan: Tow. Przyjaciol Nauk, 1949. – Т.ІІ. – 598 s.
3. Acta Tomiciana // [упоряд.: S. Gorski]. – Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1855. – Т.V. – 612 s.
4. Biskup M. Historia dyplomacji polskiej. Polowa X w. – 1572 / M. Biskup.

– W.: PWN, 1980. – 874 s. 5. Bogucka M. Bona Sforza / M. Bogucka. – W.: PIW, 1989. – 331 s. 6. Wojciechowski Z. Zygmunt Stary (1506–1548) / Z. Wojciechowski. – W.: PIW, 1979. – 432 s. 7. Acta Tomiciana // [упоряд.: S. Gorski]. – Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1857. – T.VI. – 645 s. 8. AGAD MK. – T.36. – F.56v. 9. Acta Tomiciana // [упоряд.: S. Gorski]. – Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1857. – T.VII. – 651 s.

Александра Звягина

КОРОЛЕВСТВО ПОЛЬСКОЕ И ФРАНЦИЯ: ОСОБЕННОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СВЯЗЕЙ В 1500–1525 ГГ.

Целью этой статьи является рассмотрение контактов в сфере международных отношений между Францией под эгидой династии Валуа и Королевством Польским под властью династии Ягеллонов в 1500–1525 гг. В работе сделан анализ, очерчена специфика и выделены этапы польско-французского межгосударственного сотрудничества в указанный период. Рассмотрены дипломатические перипетии, особенности и результаты каждого из этапов сотрудничества двух монархий в 1500–1525 гг.

Ключевые слова: Королевство Польша, Ягеллоны, Франция, Валуа, международные отношения.

Olexandra Zvyagina

KINGDOM OF POLAND AND FRANCE: FEATURES OF INTERNATIONAL RELATIONS IN 1500–1525

The purpose of this article is to examine the contacts in the sphere of international relations between France under the Valois and the Kingdom of Poland under the rule of the Jagiellonians dynasty in the years 1500–1525. The main goal of this research is analyzed and outlines the specificity of the main stages in the Polish-French intergovernmental cooperation in this period. In this paper author considered diplomatic vicissitudes, features and results of each stage of the cooperation between the two monarchies in 1500–1525.

Key words: Kingdom of Poland, Jagiellonians, France, Valois, international relations.

УДК 94(477=438)“1904/1914”

Андрій Кліш

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ПРОГРАМНІ ОРІЄНТИРИ КАТОЛИЦЬКО-СУСПІЛЬНОГО СОЮЗУ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті проаналізовано організаційні засади та програмні орієнтири Католицько-суспільного союзу, досліджено його ідейні принципи та суспільну діяльність, охарактеризовано мету, завдання та основні напрями діяльності організації, з'ясовано його ставлення до соціального питання, розкрито роль вищого духовенства у діяльності організації.

Ключові слова: Католицько-суспільний союз, Галичина, суспільно-християнський рух, Ю. Більчевський, Ю. Пельчар.

Соціальною базою формування суспільно-християнського руху в Галичині стало вище католицьке духовенство, а також активні представники робітничо-селянського середовища, пріоритетом діяльності яких було соціально-економічне оновлення суспільства на християнських засадах. Зазначений дуалізм сприяв тому, що наприкінці ХІХ ст. у Галичині зародилися дві течії суспільно-християнського руху: національно-католицька, що підтримувала програму позакласового об'єднання на засадах католицької моралі; та християнсько-соціальна, котра ставила за мету покращення економічного становища й підвищення соціального статусу робітників та селян.

До початку ХХ ст. польський суспільно-християнський рух не був монолітним. Зокрема, існувала значна кількість партій та організацій, котрі базувалися на християнських принципах. Однею із таких організацій був Католицько-суспільний союз (КСС).

Метою цієї публікації є дослідження організаційних засад та програмних орієнтирів КСС у Галичині на початку ХХ ст.

Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації зроблено спробу дослідження організаційних засад та програмних орієнтирів КСС у Галичині на початку ХХ ст., аналізу ідеології зазначеної організації, окреслення роль її представників у суспільно-політичному житті краю.